

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Кафедра філософії і освіти дорослих

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Частина 1

*ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ПРАКТИКИ
ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ*

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

*із дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу
навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»*

Київ – 2017

УДК 378.37.001

Затверджено на засіданні кафедри філософії і освіти дорослих ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
(протокол № 7 від 27.09. 2017 р.)

Рецензенти:

Рябова З.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, управління та адміністрування Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Ануфрієва О. Л. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач аспірантури ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Розробник:

М.І. Скрипник, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Технологія організації дослідно-експериментальної роботи. Частина 1. Дослідно-експериментальні практики для Нової української школи: Робочий зошит із дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». - К.: ЦППО, 2017. - 25 с.

У робочому зошиті з дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу «Технологія організації дослідно-експериментальної роботи» здійснено розгляд практичних аспектів організації дослідно-експериментальної роботи для Нової української школи. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку вітчизняної освіти є ціннісно-цільова модернізація. Відтак, молодий дослідник має не лише методологічно бути підготовлений до впровадження інновацій у навчально-виховний процес, а й мати здатність критично аналізувати власні розробки з точки зору актуальності для Нової української школи та освітньої реальності в умовах інформаційної епохи. Інноваційні продукти, які створюються аспірантами, мають не лише усувати гальмівні механізми в розвитку вітчизняної освіти, а й створювати креативне освітнє середовище для реалізації ключових ідей Концепції Нової української школи. Тому розроблені авторські завдання ґрунтуються на ідеї американського психолога Дж. Гілфорда про розвиток конвергентного (необхідне для знаходження єдино точного рішення задачі) та дивергентного (завдяки яким виникають оригінальні рішення) мислення як потенціал для оцінювання аспірантами власних інноваційних напрацювань. Допомогою у розв'язанні завдань є авторська Е-презентація до кожної частини. У робочому зошиті також подано навчально-творчі завдання для самостійної роботи з дисципліни «Технологія організації дослідно-експериментальної роботи».

Для підготовки аспірантів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», науково-педагогічних працівників, андрагогів системи післядипломної педагогічної освіти, науковців, організаторів післядипломної педагогічної освіти.

ДІАЛОГОГ ІЗ ЧИТАЧЕМ

Читач: Чим відрізняється це видання від наявних книжок, присвячених педагогічним дослідженням?

Автор: Ми зазначали в робочих зошитах з дисципліни «Творча майстерня молодого науковця» для першого курсу, що без глибинного усвідомлення та студіювання класичних досліджень із методології наукового пізнання та педагогічного дослідження (С. Гончаренко, В. Загвязінський, А. Киверялг, Е. Моносзон, С. Сисоєва) неможлива була поява такого формату – робочий зошит, в якому системно осмислюються здобутки провідних учених-методологів під кутом зору практичності та механізмів наукової творчості. Призначення робочого зошита – мотивувати молодого науковця на вивчення досліджень із проблем: а) методології наукового пізнання та педагогічного дослідження¹; б) нормативних вимог до наукової діяльності²; в) механізмів творчості, зокрема наукового³.

¹ Архипова С.П. Застосування математично-статистичних методів у соціально-педагогічному дослідженні [Електронний ресурс] / С.П.Архипова. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchi/N144/N144p003-008.pdf. – Назва з екрана; Барковський В.В. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. / В.В. Барковський, Н.В. Барковська, О.К. Лопатін. – К.: ЦУЛ, 2002. – 448 с.; Батышев А.С. Педагогические основы изучения, обобщения и внедрения передового опыта. / А.С. Батышев. – Ташкент: Укитувчи, 1978. – 184 с. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. / В.П. Беспалько. – Воронеж: Изво Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.: ил.; Боцюра О. А. Використання критерію Манна-Уїтні для аналізу результатів тестування / О.А.Боцюра // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. Вип. 1. – 2008. – С.49-57; Валькова О.Ю. Организация научно-методической поддержки инновационно-творческой деятельности учителя муниципальной методической службой г-к Геленджик (тьюторальная модель): [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.thetutor.ru/regions/krasnodar/docs/valkova_statia.doc. – Заглавие с экрана; Волкова Н.В. Шаблон для формирования измерительного инструмента (анкеты): [Электронный ресурс]. – Режим доступа: marketing.rbc.ru/download/research/demofile. – Заглавие с экрана; Воловик П.М. Проблеми порівняння результатів педагогічних експериментів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. I (5). – С. 121–127; Воловик П.М. Педагогічна технологія оцінювання ефективності нових методів навчання та виховання за допомогою непараметричних критеріїв / П.М.Воловик / П.М. Воловик // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Вип. II. – С. 8–21; Гершунский Б.С. Прогностические методы в педагогике : монография / Б.С. Гершунский – К.: Издательское объединение "Вища школа", 1974. – 208 с.; Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278с.; Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко – К., 1995. – 42 с.; Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / С.У. Гончаренко. – Режим доступу: <http://ukped.com//781.html>. – Назва з екрана; Давидов В.П. Основы методологии, методики и технологии педагогического исследования : научно-методическое пособие / В.П. Давидов. – М.: Академия ФСБ, 1997. – 272 с.; Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / В.И. Загвязинский, Р. Атаханов. – М.: Издательский центр "Академия", 2007. – 208 с.; Киверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Киверялг. – Таллин: ВАЛГУС, 1980. – 334 с.; Кловак Г.Т. Основы педагогических исследований : навч. посіб. / Г.Т. Кловак. – Чернігів: Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. – 260 с.; Кохановский В.П. Философия и методология науки : учебник [для высших учебных заведений] / В.П. Кохановский. – Ростов н/Д.: Феникс, 1999. – 371 с.; Логическая структура мыслительного

Читач: Яка структура робочого зошита?

Автор: Завдання рубрикуються відповідно до структурно-логічної схеми дисципліни: перший блок – рефлексивний (мета якого – здійснити аналіз напрацювань аспіранта II курсу під кутом зору сучасних освітніх актуалітетів);

експеримента [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://revolution.allbest.ru/psychology/00005035_1.html. – Заглавие с экрана; Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку [Електронний ресурс] / Є.О.Лодатко. – Режим доступу: [http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine pedagogical_science_vuryski_n1_2010_st_2/](http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vuryski_n1_2010_st_2/). – Назва з екрана; Лук'янова Л.Б. До питання експертизи навчально-методичної літератури [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchi/N135/N135p057-063.pdf. – Заголовок з екрана; Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці : навч. посіб. [для вищої школи] / С.Д. Максименко – К.: Наукова думка. – 1998. – 216 с.; Методи математичної статистики в дослідженні проблем педагогіки і психології [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukped.com/1169.html>. – Назва з екрана; Моносзон Э.И. Введение в научное исследование по педагогике : учебное пособие [для студентов педагогических институтов] / Э.И. Моносзон. – М.: Просвещение, 1988. – 360 с.; Мысленный эксперимент — метод эвристический [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.journalist-virt.ru/mag.php?s=200609721>. – Заглавие с экрана; Мыслительный эксперимент [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://fil.vslovar.org.ru/724.html>. – Заглавие с экрана; Наукова проблема та обґрунтування теми дослідження. Гіпотези у наукових дослідженнях [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8409.html>. – Назва з екрана; Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И. Образцов. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.; Опрацювання та аналіз первинної соціологічної інформації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buklib.net/component/option,com>. – Назва з екрана; Панова С.О. Математичні методи у статистичній перевірці наукових гіпотез [Електронний ресурс] / С.О.Панова. – Режим доступу: http://bdpu.org/scientific_published/conf021009/articles/Section_3/Panova.pdf. – Назва з екрана; Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. – К., 1998. – 193 с.; Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: навч. пос. / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко – К.: РНЦ "ДІНІТ", 2000. – 259 с.; Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.; Скрипник М.І. Рецепція ідей українських науково-педагогічних шкіл у теорію і практику професійного розвитку фахівців. – Режим доступу: lib.iitta.gov.ua/.../1/РЕЦЕПЦІЯ%20ДЕЙ%20УКРАЇНСЬКИХ_Скрипник%20анот.pdf; Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : Підручник для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – Київ : Навчально-методичний центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. – 302 с.

² Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій (розроблено на підставі ДСТУ 3008-95 "Документи. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення") // Бюлетень ВАК України. – № 9-10. – 2011. – С.2-10.

³ Аллахвердян А. Г., Мошкова Г. Ю., Юревич А. В., Ярошевский М. Г. Психология науки: Учебное пособие. – М.: Московский психолого-социальный институт Издательство "Флинта", 1998; Одрін В. Технологія наукової і технічної творчості: нова наука та високоінтелектуальна інформаційна метатехнологія / В. Одрін // Вісник Національної академії наук України. – 2005. - № 6. - С. 43-64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2005_6_7; Каку Митіо (англ. Michio Kaku, /'mi:tʃiʊv 'ka:ku:/) Будущее разума (The Future of the Mind: The Scientific Quest to Understand, Enhance, and Empower the Mind) США, 2014. 502.

другий – технологічний (спрямований на деталізацію етапів розроблення програми дослідження); третій – методологічний (присвячений культурі мислення). Кожний блок представлено окремим робочим зошитом.

Читач: *Як працювати із робочим зошитом?*

Автор: Для виконання завдань спочатку доцільно опрацювати тематичний контекст, представлений в Е-презентації, авторському Е-посібнику з теми, Е-бібліотеці, посиланнях на дослідження із методології наукового пізнання та педагогічного дослідження, що додається до кожної частини зошита. Завдання оформляються безпосередньо в робочому зошиті. До кожної частини запропоновано навчально-творчі завдання для самостійного виконання аспірантами.

Читач: Як контактувати із викладачем?

Автор: marina_scripnik@ukr.net

Завдання 1. Коло Анаксімена. Одного разу учень філософа Анаксімена⁴ запитав його, чому з кожним роком він все більше сумнівається в тому, про що раніше говорив без сумнівів. Анаксімен накреслив на піску два кола – мале і велике – і пояснив: «Маленьке коло – це мої знання в юності. Велике коло – це те, що я знаю і розумію сьогодні. З роками коло моїх знань збільшується. Все, що поза колом знань – це незнання. Чим ширше коло знань, тим більше воно стикається з незнанням і породжує все більше сумнівів і питань».

Впишіть в коло Ваші знання про технологію дослідно-експериментальної роботи.

**ЩО Я ЗНАЮ ПРО
ТЕХНОЛОГІЮ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

⁴ Анаксімен (бл. 588-525 до Р.Х.) – давньогрецький філософ, представник Мілетської школи [Блинников Л.В. Краткий словарь философских персоналий / Л.В. Блинников. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/FilosPers/10.php].

Завдання 2. «Янусианське мислення» (за експериментом К.Юнга)⁵

Робота в парах. Мета – навчитися віднаходити та аргументувати тезу та антитезу в проблемі.

Проблема: доцільність здійснення дослідно-експериментальної роботи в сучасній освіті.

Один з учасників пари буде швидко говорити антитезу щодо здійснення дослідно-експериментальної роботи в сучасній освіті. Його партнер настільки ж динамічно буде реагувати на антитезу і пропонувати тезу про доцільність здійснення дослідно-експериментальної роботи в сучасній освіті.

<i>Теза</i>	<i>Антитеза</i>

Завдання 3. «Чи доцільно?». Здійсніть самодіагностику власного дослідження з точки зору доцільності дослідно-експериментальної роботи в ЗНЗ:

<i>Що дає дослідно-експериментальна робота ЗНЗ</i>	<i>Самодіагностика (від 1 до 3, де: 0 – не враховується в дослідженні; 1 – частково; 2 – враховується)</i>
1) перспективність, змістовність навчально-виховних цілей і завдань, перетворення практично орієнтованих цілей на пошуково-творчі	

⁵ *Ідея цього завдання узятa з досвіду дослідження підсвідомості методом вільних асоціацій (експеримент К.Юнга). Даючи вільну асоціацію, людина встановлює глибоко укорінені в її підсвідомості зв'язки, що існують між поняттями, подіями, почуттями. Один з дослідників творчого компонента мислення Ротенберг запропонував поняття «янусианського мислення» («янусианське мислення» включає здатність активно обдумувати дві протилежні речі одночасно і за допомогою цього паралельно відпрацьовувати дві несумісні точки зору на предмет. Цей тип мислення є «ключовим кроком у процесі створення наукових теорій та/або відкриттів таких людей, як Ейнштейн, Дарвін, Уотсон, Пастер і Фермі» і є сутністю креативного розумового процесу літературних критиків, поетів і філософів (Storfer)» [Режим доступу: studopedia.com.ua/1_147525_Insayt-yak-tsentralna-lanka-virishennya-problem.html], наявність якого свідчить про розвинутий творчий потенціал. Це поняття введене за аналогією з римським богом Янусом, на честь якого був названий місяць січень. Січень дивиться назад, на минулий рік, і одночасно вперед, на рік новий. Ідея об'єднання протилежностей, здатності знайти їх у цілісній структурі явища, події або об'єкта покладена в основу тесту, запропонованого Ротенбергом для виміру креативності. Для виконання вправи учасники розбиваються на пари.*

2) науково обґрунтоване аналізування, прогнозування та моделювання дослідно-експериментальної роботи	
3) «перетворення» заступника директора на ідейного й наукового лідера	
4) переорієнтація методичної роботи на науково-методичну й науково-дослідну	
5) перетворення методичних об'єднань і секцій на творчі групи, кафедри та лабораторії	
6) виникнення системи точної і різнобічної діагностики	
7) переорієнтація педагогічної діяльності на педагогічно-дослідну	
8) зміцнення ціннісно-орієнтовної єдності колективу, згуртування його навколо лідера	

Завдання 4. «Що спільного?». Дайте якомога більше відповідей на запитання: що спільного між Вашим дослідженням і основними ідеями Концепції Нової української школи?

Завдання 5. «Шкільний архітектор». Ви — архітектор. До вас звернулася громада освітнього округу, яка готова сплатити ескіз школи за винагороду (це, наприклад, мільйон доларів. Або навіть 10 мільйонів, якщо вам заманеться).

Але умова: ця школа має відповідати змінам, які пропонуються в Концепції Нової української школи. Які ці вимоги?

До кожної названої Вами позиції Концепції Нової української школи підберіть одне слово (іменник), яке у Вас асоціюється із цією зміною.

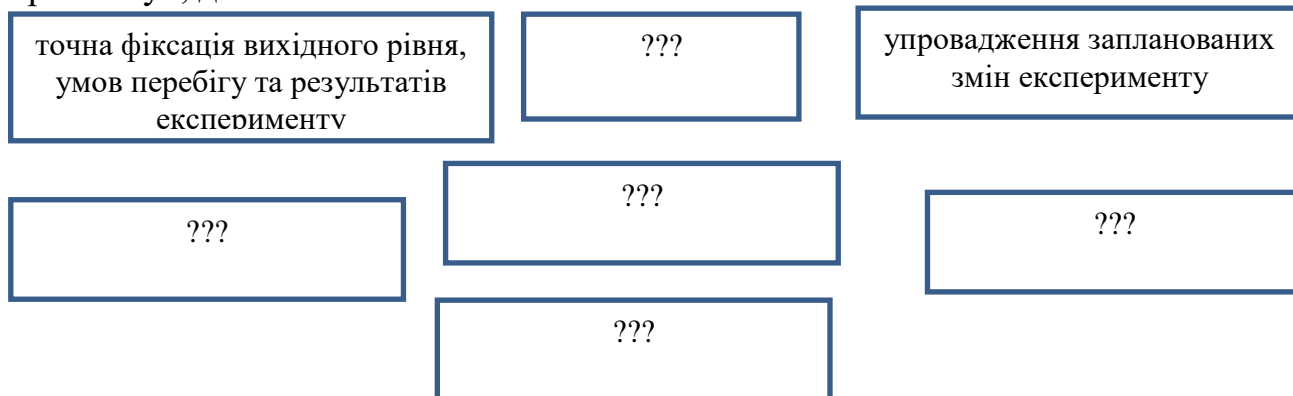
Намалюйте Вашу школу із підібраними іменниками. Малюючи, нехай схематично, прагніть одночасно представляти, як це могло б виглядати насправді.

Позначте у Вашій школі ті місця, які Ви прагнете змінити не лише за формою, а й за змістом (як дослідник, керуючись Вашою темою дисертаційного дослідження).

Завдання 6. «Обмеження». Один із способів креативно побачити своє дослідження – самому створити жорсткі обмеження. Коли Ернеста Хемінгуея запитали: «Чи можете створити біографію всього із шести слів». Письменник написав: «Продаються дитячі черевики. Неношені».

У шести словах передайте Вашу ідею дослідження:

Завдання 9. «Асоціативно-логічна павутинка «Ознаки педагогічного експерименту». Вкажіть взаємозв'язки у понятті «ознаки педагогічного експерименту», доповніть:

Завдання 10. «Можна незнане зробити знаним. І можна знане зробити незнаним» (Іван Дзюба⁶)

Позначте у таблиці, поданій нижче, ті освітні ідеї, які, на Ваш погляд, класифікуються, як: «незнане зробити знаним» та «знане зробити незнаним»:

<i>Незнане зробити знаним</i>	<i>Знане зробити незнаним</i>

Які із перерахованих Вами ідей використовуються у Вашому дослідженні?

Як Ви маркуєте свою ідею дослідження і чому?

⁶ Див: «...Але до відомого мотиву (мова йде про роман у віршах «Маруся Чурай») (примітка – МІС) Ліна Костенко підійшла як до невідомого. Є два роди відкриттів. Можна незнане зробити знаним. І можна знане зробити незнаним – побачити в ньому те, чого ніхто не бачив, або пережити його так, як ніхто не пережив. Тоді відоме й нібито пережите стає якісно інакшою величиною – наче його досі не було. На слово Ліни Костенко все озивається своєю незглибимістю» [Іван Дзюба. Є поети для епох / І.М. Дзюба. К. Либідь. 2011. – 208 с.]

Завдання 11. «Види нових результатів педагогічного дослідження»

Нижче у табл. 1 подано нові результати дослідно-експериментальній роботі.

Кожен результат конкретизуйте: а) дослідженням(и) із Вашої проблематики; б) прикладами із Ваших наукових розробок.

Таблиця 1

Види нових результатів педагогічного дослідження

<i>Новими у дослідно-експериментальній роботі є такі результати:</i>	<i>Приклад дослідження із проблематики (прізвище, ім'я та по батькові дослідника, назва роботи, характеристика за поданими ознаками)</i>	<i>Приклад наукових розробок аспіранта</i>
а. з'ясовано й описано нові педагогічні факти:		
б. розкрито зміст нових понять:		
с. виявлено нові істотні ознаки відомих наукових понять:		
д. з'ясовано нові закономірності, причинно-наслідкові зв'язки:		
е. виявлено (розроблено, обґрунтовано) нові способи діяльності (педагогічної, управлінської, дослідницької тощо):		
ф. виявлено (розроблено, обґрунтовано) нові способи діяльності (педагогічної, управлінської, дослідницької тощо):		
г. обґрунтовано концепцію, що становить теоретичну основу для розв'язання		

важливого практичного завдання:		
h. обґрунтовано теорію, що дає змогу пояснити сутність і спрогнозувати розвиток складних процесів у сфері освіти (виховання):		

Завдання 12. «Нормативно-правова база дослідно-експериментальної роботи»

Назвіть основні документи нормативно-правової бази, якими має керуватися дослідник:

Міжнародний	_____

Державний	_____

Місцевий	_____

Завдання 13. «Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи»

Створити чіткий план творчого пошуку неможливо. Однак, у своїй дослідно-експериментальній роботі Ви керуєте певними етапами. У табл. 2 подано порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи (на прикладі ЗНЗ).

Схарактеризуйте зміст роботи на кожному із вказаних етапів дослідно-експериментальної роботи, її основні завдання і результати з урахуванням особливостей об'єкта та предмета Вашого дослідження, специфіки загальноосвітнього навчального закладу, його можливостей (табл. 2).

Самооцінка: оцініть у стовпці «Самодіагностика» власні результати від 0 до 3, де:

0 – не зроблено;

1 – існує в планах і думках, але не розроблено практично;

2 – зроблено й представлено публікацією.

Позначте у «Самодіагностика» те, що треба зробити:

А) в реальному майбутньому (від 1 тижня до 1 місяця);

Б) в актуальному майбутньому (від 1 місяця до півроку).

Таблиця 2

Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи у ЗНЗ

<i>Етап</i>	<i>Зміст роботи</i>	<i>Основні завдання</i>	<i>Результат</i>	<i>Само-діагностика</i>
Підготовчий (постановка проблеми)	Розроблення програми			
Вихідної діагностики, збору інформації	Методичний супровід			
Моделювання і проектування	Моделювання, програмування, проектування			
Проведення дослідно-експери-	Реалізація програми			

ментальної роботи				
Підсумкове діагностування	Діагностування			
Завершальний	Презентація			

Резюме: _____

Завдання 14. «Думка змінюється в залежності від слів, якими її висловлюють» (Б.Паскаль). Назвіть ключові поняття Вашого дослідження:

Сконструйте своє особисте визначення основних понять дослідження, керуючись наступними правилами визначення понять⁷:

Правило 1. «Поняття, що визначається, та поняття, через яке воно визначається, повинні бути взаємозамінюваними».

Якщо в якомусь контексті зустрічається одне з цих понять, то завжди повинна існувати можливість замінити його іншим. При цьому контекст, який був істинним до заміни, повинен залишитися таким само і після нього. Прикладом можуть стати наступні твердження:

А. "У процесі виховання формується особистість людини"

В. "У процесі цілеспрямованого впливу вихователя на вихованця формується особистість останнього".

Правило 2. «Права і ліва частини визначення мають бути співвимірними, тобто однаковими за обсягом».

⁷ Див.: Антонова О.Є. Загальна педагогіка. Робочий зошит: Посібник-практикум. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 96 с.

Порушення правила співвимірності визначення спричинює помилки “надто широкого визначення” і “надто вузького визначення”.

Перший вид названої помилки виникає за умови відсутності у визначаючому понятті однак, специфічних для поняття, що означається. Для прикладу: “Виховання – це цілісний процес становлення людини”. Таке визначення є “надто широким”, оскільки у визначаючій частині відсутні специфічні ознаки, що відрізняють “виховання” від інших педагогічних понять.

Правило 3: «Визначення не повинно будуватися за схемою кола, тобто, не можна визначати поняття саме через себе або через таке інше поняття, яке, в свою чергу, визначається через нього ж». Порушення цього правила призводить до логічної помилки – тавтології. Вона наявна, наприклад, у таких визначеннях: А., „Розвиток – це розвиток, а не сталість”; В. „Формування особистості є результат її розвитку, оскільки розвиток веде до її становлення”.

Головним завданням визначення є розкриття змісту невідомого поняття, що зробить його відомим. Тавтологія ж є словосполученням, яке містить „замкнене коло”, тобто, пояснює невідоме поняття через нього ж. У результаті, невідоме так і залишається невідомим.

Таким чином, тавтологія не виконує функцій визначення, оскільки не розкриває змісту поняття. Щоб запобігти цій помилці у визначеннях, дослідники мають завжди пам’ятати, що поняття, яке ми визначаємо, і поняття, через яке воно визначається, хоча і є рівними за об’ємом, але зовсім не тотожним за своїм змістом; вони являють собою самостійні поняття.

Правило 4. «Визначення має бути ясним за змістом, тобто не повинно містити в собі двозначності чи полізначності».

Правило ясності порушується тоді, коли замість теоретичних, поняттєвих визначень вдаються до образних, художніх засобів, характерними рисами яких є інакомовність, багатозначність, символічність. Для прикладу: “Виховання є прикрасою у щасті та схованкою у біді” (Демокрит).

Правило 5. «Визначення не повинне бути суто негативним».

Метою визначення є знаходження відповіді на запитання: що являє собою об’єкт чи явище? Для цього необхідно виявити і назвати у стверджувальній формі їх суттєві ознаки. Негативне визначення фіксує тільки відсутні ознаки, тобто, вказує на те, чим вказаний об’єкт не може бути. Для прикладу: „Розвиток – це процес, який не є сталістю”.

Правило 6. «Визначення має бути зрозумілим, чітким, стислим».

Це означає, що у частині, яка визначає сутність поняття, можуть використовуватись тільки слова, знайомі і зрозумілі для тих, на кого розраховане визначення. Воно повинно бути стислим, бо надміру багатослівне визначення виходить за межі свого призначення і може перетворитися на простий опис. Визначаючи поняття, не можна припускатися двозначності, розмитості термінів, які можна по-різному інтерпретувати. Бажано також конструюючи визначення не користуватися образами, метафорами, порівняннями, тобто словами, що не додають твердженню однозначності і ясності його розумінню. Нечітке визначення призводить до поверхневих уявлень про сутність предмету чи явища та плутанини.

Точність визначення поняття вимагає також його однозначності впродовж всього пояснення.

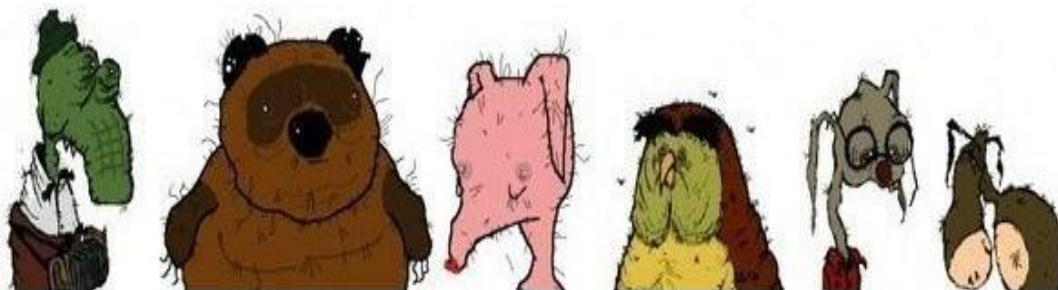
Основні поняття дослідження:

Завдання 15. «Складаємо комікс». Вам пропонується стимульний матеріал, який провокує комічну оцінку ситуації. Складіть відповідно до поданих картинок комікс, в якому основна ідея – це Ваша наукова проблема. Для взаємооцінювання сюжетів необхідно враховувати наступні критерії:

- ✓ наскільки повно у розповіді виражено сюжетну лінію власного дисертаційного дослідження та поданих нижче малюнків;
- ✓ наскільки історія прикрашена, деталізована;
- ✓ чи витримана логічна послідовність сюжету малюнків;
- ✓ наскільки у розповіді показано гумористичний бік сюжету;
- ✓ наскільки правильно оцінено практичну значущість дослідження;
- ✓ наскільки оригінальною, незвичною є розповідь (або її кінцівка).

Перші читачі моєї дослідницької роботи:

а) дорослі;

РЕФЛЕКСІЯ

«ДІЙ!». Відповідно до отриманої освітньої інформації сформулюйте плани на майбутнє:

<i>Шість місяців</i>	<i>Три місяці</i>	<i>Завтра</i>

НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ»

(до частини I) циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ ОBOB'ЯЗКОВІ ДЛЯ ВИКОНАННЯ

Завдання 1. Теоретичний аналіз літератури з проблеми дослідження. Представити реферативний огляд літератури з проблеми дослідження.

Завдання 2. Оформлення Рекомендацій аспіранту. Ознайомтеся із роботою Ольги Мельник «Десять порад майбутнім здобувачам наукових ступенів» - Режим доступу: www.perspektyva.in.ua/naukovyj-prostir/.../desyat-porad-majbutnim-zdobuvacham-n...

а) підготуйте тези на цю статтю;

б) здійсніть опитування аспірантів із проблеми типових труднощів в організації роботи на першому році навчання в аспірантурі та сформулюйте Рекомендації аспіранту-першокурснику у формі запитань та відповідей.

Завдання 3. Письмове оформлення Актуальності дослідження та суперечностей, які плануєте розв'язати.

Завдання 4. Підготувати анотований каталог іноземних джерел дослідження з проблеми (кількість джерел – не менше 25).

Завдання 5. Есе «Погляд на сучасного вченого: європейський і вітчизняний досвід»⁸

⁸ Особливості написання есе подано в робочому зошиті № 1 за I курс.

ДУМКИ-ПОРАДИ ВЧЕНИХ ІЗ ТЕМИ

ДІДЕНКО Олександр Васильович, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький⁹

«Варто взяти до уваги також рекомендацію науковців [Експертна оцінка основних положень дисертації / П. Д. Фомін, В. С. Пономарчук, В. Д. Бондаренко, О. В. Поживілова // Освіта України. – 2014, – С. 4–10; Рихлівський І. П. Принципові помилки в назвах дисертаційних робіт агрономічного профілю / І. П. Рихлівський, А. С. Заришніак // Бюлетень вищої атестаційної комісії України. – К. : Ред. “Бюлетеня вищої атестаційної комісії України”, 2007. – № 9. – С. 5], відповідно до яких **назва дисертації** повинна бути короткою, відповідати обраній спеціальності і містити три основні частини: 1 – об’єкт дослідження, 2 – кінцеву цільову установку роботи (задля чого вона проводиться), 3 – яким методом досягається поставлена мета. Для збалансування глибини та обсягу поняття необхідно слідкувати, щоб назва дисертації включала як предмет, так і об’єкт дослідження.

Особливу увагу при конструюванні назви варто приділити термінологічній точності, оскільки подвійне тлумачення понять у назві викликає сумніви щодо достовірності результатів дослідження. Також у назві потрібно уникати термінологічної тавтології, повторів слів (наприклад, “формування професійної компетентності у процесі професійної підготовки”).

...Висвітлення **актуальності** не повинно бути багатослівним. Слід пам’ятати, що актуальність теми визначається трьома важливими чинниками:

по-перше, значимістю розв’язання проблеми дослідження для суспільства, науки, держави, певної сфери чи галузі суспільної діяльності тощо. Науково-прикладна цінність дисертації, насамперед, визначається тим, наскільки вона сприяє вирішенню завдань, визначених в основних політичних, правових і програмних документах держави. Доцільним тут буде згадати визначні програмні документи, концепції або доктрини, нормативно-правові акти, у яких наголошується на важливості вирішення тієї або іншої проблеми;

по-друге, станом розробленості проблеми дослідження (наявністю наукових досліджень з теми). При цьому обов’язково потрібно зазначити, які аспекти цієї проблеми вже були предметом уваги науковців і хто ці вчені. Логічним буде зазначити, які питання залишилися нерозв’язаними, недослідженими та потребують додаткового дослідження. Доволі часто спостерігається ситуація, коли у цій частині дисертації відсутні прізвища відомих дослідників проблеми дослідження. Натомість безпідставно наводяться прізвища вчених, що не мають відношення до досліджень за напрямом дисертаційної роботи (наприклад, члени відповідних спеціалізованих

⁹ Діденко О. В. Науковий апарат педагогічного дослідження: рекомендації здобувачам наукового ступеня. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?...

учених рад). Розповсюдженим явищем є ситуація, коли здобувач не згадує публікації наукового керівника чи консультанта. Це нашоухує на думку про їхню непричетність до досліджень з даної тематики;

по-третє, актуальність теми визначається результатами емпіричних досліджень, станом наявної практики (наприклад, професійної підготовки майбутніх учителів або офіцерів) з обов'язковим зазначенням проблемних аспектів (доцільно навести переконливі результати дослідження, отримані, наприклад, на етапі констатувального експерименту).

.... **Об'єкт і предмет дослідження** як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дисертанта, оскільки предмет дослідження визначає тему (назву) дисертаційної роботи [*Бюлетень ВАК України. – К. : Літопис ХХ, 2011. – № 9–10*].

Неправильним є визначення об'єктом широкої дослідницької галузі, а предметом – вузької її частини. Інколи об'єктом помилково визначають учасників педагогічного процесу. Слід пам'ятати, що при визначенні об'єкта потрібно знайти відповідь на запитання: що розглядається, який процес? А предмет означає аспект розгляду і дає уявлення про спосіб розгляду об'єкта дослідження, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції об'єкта розкриваються. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом – те, що в цьому об'єкті дістає наукове пояснення. Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обирається для вивчення [*Експертна оцінка основних положень дисертації / П. Д. Фомін, В. С. Пономарчук, В. Д. Бондаренко, О. В. Поживілова // Освіта України. – 2014, – С. 4–10, с. 5*].

У **меті дисертації** висвітлюється, яке практичне вдосконалення передбачається досягти в роботі і яким шляхом. Мета – це очікуваний результат унаслідок виконання дисертаційного дослідження, іншими словами – внаслідок вирішення поставленої наукової проблеми чи наукового завдання. Фактично досягнення мети і вирішення наукової проблеми чи завдання тотожні за результатом. Відтак, вони збігаються за змістом. Тому нелогічно вкладати в них різний зміст, давати невідповідні визначення. Як варіант, експерти також пропонують, щоб мета дослідження практично повторювала назву роботи з позначенням кінцевої цільової установки словами “ефективність”, “результативність”, “дієвість”, “оптимізація” тощо, включала об'єкт дослідження і метод або методику, яка допомогла здобувачеві виконати певне наукове завдання або розв'язати певну проблему [*Експертна оцінка основних положень дисертації / П. Д. Фомін, В. С. Пономарчук, В. Д. Бондаренко, О. В. Поживілова // Освіта України. – 2014, – С. 4–10, с. 4*].

Неприпустимо формулювати мету як завдання, наприклад: обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх викладачів або розробити методику розвитку риторичної культури магістрантів технічних університетів. У таких випадках мета не зорієнтована на кінцевий результат дослідження.

... Найбільш типовою помилкою при **формулюванні завдань** є їх неправильна редакція, а саме: використання назв методів дослідження як формулювання завдань, наприклад: “проаналізувати процеси...”, “дослідити категоріальний апарат...”, “вивчити функціональні елементи...”, “розглянути можливості...”, “оцінити результативність...”, “змоделювати процес...” тощо. Слова “проаналізувати, дослідити, вивчити, змоделювати” та інші характеризують методи дослідження, у той час як завдання передбачають визначення кінцевого результату, який має бути досягнуто в результаті виконання роботи. Завдання мають формулюватися за допомогою слів, які означають кінцевий результат: “виявити, з’ясувати, визначити, узагальнити, розробити, виокремити, довести, поглибити, удосконалити, обґрунтувати, ввести в науковий обіг” та подібних до них [Старостіна А. О. *Визначення мети, завдань, предмета та об’єкта кваліфікаційної наукової роботи (на прикладі дослідження управління підприємницькими ризиками в Україні / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2 (3). – С. 326–337]*].

...У формулюванні **наукової новизни** часто порушується ієрархія її положень. На перше місце необхідно ставити положення, що починаються з визначення “вперше”, потім “доповнено”, а після цього “уточнено”.

Включення до цього розділу дисертації проведених здобувачем організаційних дій є необґрунтованим і не відображає наукової новизни роботи. Тому неправильним є: “Уперше експериментально перевірено модель (або педагогічні умови, методику) формування... з метою...”.

У деяких кандидатських дисертаціях пункт новизни “вперше” містить узагальнення вже відомих у науці напрямів досліджень і положень та не має ознак новизни. Краще не допускати такого, тим більше, що у вимогах до дисертаційних робіт рекомендовано використовувати пункти новизни “вперше”, “вдосконалено”, “дістало подальшого розвитку”, але ніде не зазначено, що всі вони мають бути присутніми у роботі. Якщо не має положень, що запропоновані вперше, то необхідно зосередитися на інших пунктах новизни. У той же час, якщо тема дослідження суттєво відрізняється від всіх інших попередніх тем за обраним напрямом і є дійсно оригінальною, наприклад, має ознаки “бренду”, то можна у пункті новизни “вперше” зазначити факт її дослідження [Бакуменко В. Д. *Поради здобувачу наукового ступеня: нотатки експерта / В. Д. Бакуменко // Публічне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2. – с. 7]*].

Відзначаючи **практичне значення (цінність)** одержаних результатів, необхідно подати інформацію щодо ступеня їх готовності до використання або масштабів використання. Наповнення цієї рубрики залежить від того, чи має дисертація теоретичне чи практичне значення. У дисертації, що має теоретичне значення, треба подати відомості про наукове використання результатів дослідження, значущість для розвитку науки, рекомендації щодо використання висновків і результатів дисертації, можливість використання її як теоретичної основи для нових досліджень.

У дисертації, що має практичне значення, необхідно подати відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації щодо їх

використання, про ступінь готовності до використання або масштаби використання».

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ У ГАЛУЗІ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ (розроблені спільнотою педагогів-компаративістів та схвалені на Міжнародній науково-практичній конференції "Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (травень 2010 р, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)¹⁰

1. У формулюванні теми порівняльно-педагогічного дослідження уточнення хронологічних меж (у дужках після назви роботи) не робиться, оскільки порівняльно-педагогічне дослідження здійснюється (на відміну від історико-педагогічного) у сучасному вимірі. Водночас, хронологічні межі дослідження є вкрай необхідним компонентом наукового апарату дисертації та автореферату, формуючи чітку рамку, яка забезпечує досліднику можливість для концентрації на процесах та явищах, які відбуваються у чітко визначений період сучасності, убезпечує від перестрибування з одного часового проміжку на інший.

2. Доцільним є формулювання територіальних меж, у разі, якщо освітній феномен, що досліджується, проектується більш ніж на одну зарубіжну країну.

3. Актуальність дослідження важливо визначати з урахуванням нагальних потреб і перспектив розбудови вітчизняної освіти в контексті європейського і світового освітніх просторів. Суперечності розвитку досліджуваних педагогічних явищ і процесів слід обґрунтовувати як передумову і рушій одержання нових знань та інформації, необхідних для поступу вітчизняної педагогічної науки й практики. У викладі актуальності дослідження доцільно спиратися на офіційні документи (закони, постанови, доктрини тощо) як окремих країн, так і наддержавних структур та міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, ЄС, РЄ, ОЕСР).

4. Мета дослідження має узгоджуватися з предметом дослідження. Обов'язковою складовою мети повинно бути окреслення перспектив/надання пропозицій/рекомендацій з використання зарубіжного досвіду в Україні. Відповідно така позиція має бути відображена в одному з завдань дисертації.

5. Завдання дослідження слід формулювати таким чином, щоб вони репрезентували головні структурні підрозділи дисертаційної роботи. Завдання, що стосуються аналізу стану розроблення наукової проблеми у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, а також порівняльного аналізу педагогічних шляхів її розв'язання, слід розглядати як пріоритетні для порівняльно-педагогічних

¹⁰ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ... - Facebook
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=898970976815731&id...

досліджень. Загальна кількість завдань для кандидатської дисертації не повинна перевищувати 5-ти, а докторської – 8-ми.

6. Новизна дослідження має ґрунтуватися на нових фактах, теоретичних узагальненнях, особливостях, тенденціях, виявлених у ході порівняльно-педагогічного дослідження освітніх явищ і процесів в одній, кількох (або більше) країнах, містити вказівку на автентичні наукові матеріали, терміни й поняття, що вперше вводяться автором дисертаційного дослідження у науковий обіг вітчизняної педагогіки.

7. При наданні рекомендацій/пропозицій слід передусім керуватися доцільністю, а політичні, соціальні, культурні умови розглядати як тло, що може сприяти або перешкоджати впровадженню прогресивного педагогічного досвіду. Рекомендації/пропозиції мають бути реалістичними і стосуватися педагогічної галузі в Україні.

8. Для надання реалістичних та дійсно потрібних українській педагогіці і суспільству рекомендацій необхідним є ретельне дослідження стану та тенденцій розвитку досліджуваного феномену в Україні, що має бути викладено в окремому параграфі. Лише за таких умов можливе формулювання валідних рекомендацій, які доцільніше репрезентувати окремим (невеликим) параграфом.

9. Сьогодні в Україні вже накопичено досить значний масив досліджень з порівняльної педагогіки. Тому параграф «Стан дослідженості проблеми у вітчизняній порівняльній педагогіці» (передусім для докторських дисертацій), де зроблено ретельний огляд попередніх досліджень вітчизняних компаративістів з теми дисертації, сприяє аналізу дійсно нових аспектів обраного науковцем педагогічного явища. Для кандидатських дисертацій такий огляд у форматі окремого параграфа підвищує рівень роботи. У разі малої кількості дисертацій з проблеми дослідження такий аналіз може бути складовою параграфу, що присвячується розгляду досліджуваного феномену в Україні або відкривати параграф, який містить рекомендації/пропозиції.

10. Структура роботи з порівняльної педагогіки складається, як правило, з двох або трьох розділів для кандидатської дисертації і чотирьох і більше розділів – для докторської. Вона має відображати:

- теоретичні аспекти досліджуваної проблеми (методологію, історію, теорії, концепції) (для кандидатської – Розділ 1);
- практичні шляхи її педагогічного розв'язання: зміст, форми, методи, технології, засоби, а також обґрунтовану оцінку їх ефективності (для кандидатської – Розділ 2);
- перспективи використання зарубіжного досвіду в Україні (для кандидатської – Розділ 3, який містить параграф, присвячений розвитку досліджуваного феномену в Україні, та параграф, що містить пропозиції/рекомендації).

11. Логічним завершенням кожного розділу мають бути висновки (2-3 сторінки), а дисертації – загальні висновки (5-7 сторінок).

12. Джерельна база дослідження – це головне надбання для дисертацій зі спеціальності 13.00.01 та є доцільною для інших спеціальностей. Вона повинна містити такі пункти:

- закони і підзаконні акти певної країни (групи країн);
- офіційні документи міжнародних організацій;
- монографічні дослідження зарубіжних та вітчизняних дослідників,
- періодичні видання (зарубіжні та вітчизняні);
- аналітичні матеріали дослідницьких центрів (університетських, регіональних, міжнародних), громадських, політичних організацій;
- статистичні дані національних та міжнародних інституцій;
- навчальні плани, програми та інші документи, що забезпечують перебіг педагогічного процесу у навчальних закладах певних рівнів і типів (відповідно до теми дослідження).

13. Список використаних джерел має налічувати щонайменше 200 найменувань для кандидатської дисертації та 500 – для докторської, переважна їх кількість (дві третини) – іноземними мовами.

14. Додатки в порівняльно-педагогічній дисертації набувають особливої ваги, оскільки дають змогу ознайомитися з оригіналами документів, навчальних програм, методик тощо. Залучення оригінальних текстів має обов'язково супроводжуватись їх україномовною версією.

15. «Словник іншомовних понять і термінів» слід розглядати як обов'язковий для будь-якого порівняльно-педагогічного дослідження додаток.

Навчальне видання

СКРИПНИК Марина Іванівна

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Частина 1.

*ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ПРАКТИКИ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ШКОЛИ*

РОБОЧИЙ ЗОШИТ

*із дисципліна циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану
підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні,
педагогічні науки»*

Авторська редакція